

УДК 711.00 + 712.00:504

д.арх., професор Устінова І.І.,
irinnarx@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1728-0200,к.т.н., доцент Айлікова Г.В.,
aylikova@ukr.net, orcid: 0000-0002-2022-2837,

Київський національний університет будівництва і архітектури

DOI: 10.32347/2076-815x.2019.70.574-588

ЛАНДШАФТНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ЕКОЛОГІЧНА ОСНОВА ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ

Ландшафтне планування є важливим інструментом європейського просторового планування, який забезпечує впровадження в територіальну політику принципів сталого розвитку. Про необхідність здійснення еколого орієнтованої ландшафтної політики наголошено в Керівних принципах сталого просторового розвитку Європейського континенту, в яких наголошено, що для успішного територіального розвитку необхідним є «включення питань розвитку ландшафтів до просторового планування та галузевих програм», а також «імплементация інтегрованої політики, спрямованої на одночасний захист, управління та планування ландшафтів». Завдяки ландшафтному плануванню відбувається оптимізація відносин суспільства та природи в межах конкретних територій, які, в свою чергу, розглядаються як складові багаторівневої просторової системи «населення ↔ середовище» локального, регіонального, національного та транснаціонального рівня.

В зв'язку з приєднанням України до ряду міжнародних угод і конвенцій, що пов'язані з питаннями переходу країни до збалансованого, сталого розвитку, гостро постає питання про приведення, шляхом поступової трансформації, діючого законодавства країни до засад та вимог, які діють у Європейському співтоваристві. В аспекті означеного, актуальним стає питання використання керівних екологічних принципів щодо сталого розвитку та інструментів з ландшафтного планування в сфері містобудування та землекористування. Окрім цього, виходячи з досвіду країн Європи, при опрацюванні робіт з просторового планування доцільно використовувати й стратегічну екологічну оцінку. На етапі переходу України, як і всього світового співтовариства, до сталого, екологічно збалансованого розвитку є суттєва перевага виконання ландшафтного плану як окремого документу в якості підґрунтя для подальшого опрацювання документації з просторового планування, оскільки такий вид роботи допоможе завчасно сповістити про можливі помилки при прийнятті управлінських рішень з просторового

розвитку територій й, враховуючи результати стратегічної екологічної оцінки, допоможе узгодити конфліктні питання із цілями сталого розвитку.

Ключові слова: ландшафтне планування; територіальне планування; стратегічна екологічна оцінка; сталий розвиток; екологічний баланс; демографічна ємність.

Постановка проблеми.

На сьогодні просторове планування в Європі в значній мірі пов'язане із реалізацією Концепції сталого розвитку. Серед головних цілей цієї Концепції є використання керівних екологічних принципів в сфері містобудування та землекористування. Зрозуміло, що прагнення України до повноцінного членства в Європейській спільноті, визначає поступову трансформацію її законодавчої та нормативної бази до стандартів та вимог, які діють в державах ЄС. У зв'язку із цим, актуальними стають питання визначення керівних екологічних принципів при виконанні робіт з просторового планування в Україні та адаптація Європейської методології й конструктивних розробок, які стосуються збереження ландшафтів та забезпечення сприятливих умов життєдіяльності людини, зокрема, інструментів ландшафтного планування та стратегічної екологічної оцінки.

Ступінь вивченості. В Україні питаннями ландшафтного планування та проектування займаються фахівці у галузі містобудування [1] та географи [2, 3]. Проте, означена проблема до сьогодні не розглядалась в контексті узгодження із Керівними принципами сталого, екологічно збалансованого просторового розвитку Європейського континенту та практики ландшафтного планування в Європейських країнах [4, 5], хоча так історично склалося, що питаннями сталого, екологічно збалансованого просторового розвитку, в Україні також займалися географи [6] та фахівці у галузі містобудування [7]. І лише нещодавно, спільними зусиллями фахівців Інституту географії НАН України та ДП УДНДІПМ “Діпромісто” імені Ю.М.Білокозя; при підтримці Берлінського технічного університету та Федерального міністерства навколишнього природного середовища, збереження природи та ядерної безпеки (BMU); за сприяння Федеральної агенції з охорони навколишнього середовища (UBA) та Федеральної агенції з охорони природи (BfN) було здійснене дослідження німецького досвіду ландшафтного проектування [8, 9] з метою його впровадження в систему просторового планування України. Означені розробки можуть бути покладені в основу розробки методології ландшафтного проектування в Україні та методики виконання робіт з просторового планування.

Метою дослідження було: по-перше, виявлення екологічних законів та принципів збалансованого, сталого розвитку, дію яких слід враховувати у сфері просторового планування; по-друге, визначення специфіки проведення робіт з ландшафтного планування та стратегічної екологічної оцінки, які виконуються в країнах Європи, задля впровадження цього виду робіт в Україні.

Матеріали та методи. Об'єктами дослідження були, по-перше, екологічні закони та принципи, що забезпечують екологічну збалансованість та сталість просторового розвитку системи «населення ↔ середовище»; по-друге, досвід країн Європи, зокрема Німеччини, щодо організації робіт з ландшафтного планування та стратегічної екологічної оцінки. У роботі використано системний підхід, методи порівняльного, картографічного та статистичного аналізу, структурно-логічного моделювання та експериментального проектування.

Результати, обґрунтування, обговорення.

Щодо першого напрямку. В екологічній теорії процес урбанізації можна порівняти зі стратегією утворення безпечних поселень, яка притаманна розвитку усіх соціально організованих видів. За цією стратегією, збирання в природному місті має для популяції свої переваги, у вигляді підвищеної життєздатності групи (обумовлено кооперацією), та свої недоліки, у вигляді стресів, які зумовлено переущільненням місць перебування, посиленням конкуренції за ресурси середовища, його забрудненням та деградацією. Ця стратегія описується принципом «екологічно оптимальної щільності», за яким «недонаселеність» простору існування так само шкідлива для сталого розвитку популяції, як і його перенаселеність [10, 11]. Означену природну властивість процесу урбанізації слід враховувати при опрацюванні програм переходу України до екологічно збалансованого, сталого розвитку, розробленні «ландшафтних планів» та «стратегічних екологічних оцінок».

Встановлено, що розвиток територій як еколого-містобудівних систем (ЕМС) «населення ↔ середовище» різного рівня їх просторової цілісності (регіональний, національний, транснаціональний), підпорядковано закону «екосистемної саморегуляції» [7]. За цим законом, проявом дії якого є й принцип екологічно оптимальної щільності, середовище виду «*homo sapiens*» має певну демографічну ємність. Резерв цієї ємності, або недонаселеність території зумовлює зростання, а її вичерпання – перенаселеність території викликає скорочення чисельності населення [12]. За законом саморегуляції, метою розвитку ЕМС є досягнення стану екологічної рівноваги – кінцевої фази певного циклу її просторового розвитку, в якому вона може умовно нескінченно у часі існувати на певній території за умов самовідновлення ресурсів середовища та коливання чисельності населення в припустимому

діапазоні сталості на рівні її демографічної ємності [10, с.166,192; 11, с.214,216; 12].

Означене дозволило описати керівний принцип сталого розвитку території принципом «екологічного балансу», за яким головною умовою перебування ЕМС «населення ↔ середовище» в стані екологічної рівноваги є узгодженість (в припустимому 10% діапазоні відхилення [10, 11]) параметрів чисельності населення із вимірами демографічної ємності середовища. Математично принцип екологічного балансу описується пропорцією симетрії (1 : 1) між екологічним (демографічна ємність) та демографічним (чисельність населення) потенціалами території [7]. Встановлено, що виміри демографічної ємності визначаються спроможністю конкретних територій (ландшафтів) вмістити та прогодувати певну кількість стабільного населення [10, 13].

Математичний опис цих «спроможностей» дозволив опрацювати авторську методику розрахунку демографічної ємності ЕМС [7]. Кількісне визначення параметрів запасу – вичерпання демографічної ємності ЕМС регіонального, національного чи транснаціонального рівня дозволяє визначити: ступінь екологічної збалансованості; масштаб екологічного конфлікту та природну спрямованість її подальшого розвитку: до зростання чи скорочення чисельності населення [7]. Означене є вкрай важливим при: опрацюванні еколого-демографічної гіпотези; обґрунтуванні програм екологічно збалансованого, сталого розвитку територій; еколого-орієнтованому впорядкуванні антропогенної діяльності; виконанні стратегічних екологічних оцінок чи робіт з планування ландшафтів.

Щодо другого напрямку. Слід зазначити, що в Європейській ландшафтній конвенції термін «планування ландшафтів» визначається як перспективне планування, яке передбачає покращення, відновлення та формування ландшафтів, сприятливих для життєдіяльності населення [14].

Термін же «ландшафтне планування» (landscape planning), в загальноєвропейському контексті, має досить широке значення, як:

- сукупність методичних інструментів та процедур, що використовуються для побудови такої просторової організації діяльності суспільства на конкретних територіях (в конкретних ландшафтах), яка б забезпечила стійке природокористування та збереження основних функцій цих ландшафтів як системи підтримки життєдіяльності населення;

- комунікативний процес, в якому беруть участь всі суб'єкти господарської та природоохоронної діяльності на території, що розглядається, у тому числі, місцеве населення та громадські організації, і який забезпечує виявлення інтересів природокористувачів, проблем природокористування, вирішення конфліктів та розробку узгодженого плану дій та заходів;

- складова частина територіального, регіонального та галузевого планування в Великобританії, Німеччині, Франції та інших країн Євросоюзу [15, с.115].

Слід зазначити, що в Україні найбільш близькою, по наповненню, свого часу була «Комплексна схема охорони навколишнього середовища». Однак сьогодні виконання такої роботи в повному обсязі законодавством не передбачається.

Найбільш цікавим для України є досвід ландшафтного планування Німеччині, оскільки, по-перше, організація території та системи територіального планування в Німеччині найбільш близька до територіальної організації України [16]; по-друге, ця країна має значний історичний досвід «будування ландшафту», яке вже було поширене в Німеччині у XIX сторіччі [11, с.170].

Ландшафтне планування в Німеччині сьогодні є інструментом планування, охорони та догляду за довкіллям. Його об'єктом є вся територія, на якій здійснюється охорона, розвиток, догляд за природою, окремими ландшафтами та їх компонентами. В рамках ландшафтної планування для окремих ландшафтних компонентів виявляються, оцінюються й надаються їх актуальні «продуктивність» та «функції» [15, с.49]. На основі аналізу виявляються вимоги та заходи по охороні природи та догляду за ландшафтами, які повинні бути реалізованими суб'єктами планування та природоохоронними відомствами. Склад і форма документів з ландшафтної планування відповідають рівням документів загального просторового (містобудівного) планування [8,15] (рис. 1).

При розробленні перспективних планів містобудівного освоєння територій в Німеччині обов'язковими є врахування вимог охорони природи та опрацювання заходів по охороні ландшафтів. При розробленні або внесенні змін до документів з ландшафтної планування обов'язковим є й проведення екологічної стратегічної оцінки впливу на оточуюче середовище [8, 15, 16].

Дослідженням [17] виявлено специфіку опрацювання документів з ландшафтної планування, які:

- містять велику кількість даних, що можливо використовувати як для екологічних оцінок, так й для опрацювання планів та програм просторового розвитку;

- виконуються, погоджуються та інтегруються з іншими документами просторового розвитку, а також мають їх юридичну силу;

- розробка документів з ландшафтної планування відбувається «до» або «одночасно» з іншими документами територіального (просторового) планування.

Рис. 1. Вклад ландшафтного планування в загальне територіальне планування та в інші галузеві плани Німеччини [8, с. 25].

Встановлено, що в Німеччині виділяють чотири рівні ландшафтного планування: федеральний, регіональний та локальний – на рівні громад та окремих частин громад [17] (табл. 1).

Слід зазначити, що сьогодні в Україні відсутні законодавчі та нормативні документи, які регламентують обов'язковість виконання документів з ландшафтного планування в складі матеріалів з просторового планування. Проте в цьому напрямку є певні позитивні зрушення. В 2018 році був прийнятий Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку», у відповідності до якого при виконанні робіт з просторового планування будь-якого рівня обов'язковим є проведення оцінки впливу прийнятих рішень на всі компоненти природного середовища [18]. Тобто в будь-якому випадку, в складі документації з просторового планування території необхідним стає виконання розширеного розділу з охорони навколишнього середовища та оцінки впливу на всі його компоненти, що по суті й є предметом ландшафтного планування (рис. 2).

Таблиця 1

Рівні ландшафтного планування в Німеччині та можливі Українські аналоги

Ієрархічний рівень ландшафтного проектування	Рівень адміністративно-територіального поділу	Масштаб	Зміст	Українські аналоги
Ландшафтна програма (Landschaftsprogramme)	Федеральна земля	1:200 000- 1:300 000	Визначення основних цілей щодо використання особливо цінних територій та мережі біотопів	Територія країни, окремі частини території України. Генеральна схема, Схеми планування
Рамковий ландшафтний план (Landschaftsrahmenplan)	Частина федеральної землі	1:50 000- 1:100 000	Деталізація загальних рекомендацій і цілей ландшафтної програми	Окремі області, частини областей, Схеми планування адмінрайонів.
Ландшафтний план (Landschaftplan)	Громада	1: 5 000- 1:10 000	Конкретизація природоохоронних цілей і заходів	Громади. План громади
План озеленення (Grünordnungsplan)	Частина громади	1: 5 000- 1:2 000	Конкретизація природоохоронних цілей для земельних ділянок	Громади. План громади, детальний план

Виходячи з означеного, було проаналізовано можливість вдосконалення та спрощення існуючої методики виконання схем планування території. На підставі інтеграції екологічних принципів у територіальне планування України та на базі виконання ландшафтного плану як обов'язкової складової при виконанні схем планування території регіонального рівня, в 2016 році авторським колективом фахівців інституту «ДІПРОМІСТО» та Інституту географії НАН України за підтримки Федеральної агенції з охорони природи Німеччини на прикладі Черкаської області було виконано пілотний проект щодо інтеграції документів Ландшафтного планування (див. табл. 1) в Схеми планування території регіонального рівня (див. рис. 2). В рамках цього проекту було опрацьовано методику виконання робіт з просторового планування регіонального рівня, яка базується на принципах сталого, екологічно збалансованого розвитку території та розробленні ландшафтного плану як екологічної основи для прийняття проектних рішень (табл. 2).

Рис. 2. Інтеграція даних «Ландшафтного плану» в креслення «Схеми планування території» регіонального рівня

Таблиця 2

Методика розробки схеми планування території регіону з урахуванням ландшафтного плану та стратегічної екологічної оцінки (СЕО)

Етапи виконання із описом їх наповнення
1.Збір та аналіз вихідних даних
2. Оцінка існуючого стану та потенціалу розвитку:
2.1.Економіко-географічне положення області.
2.2. Місце області в Генеральній схемі планування території України.
2.3. Потенціал розвитку області:
2.3.1. демографічний;
2.3.2. виробничий;
2.3.3. інженерно-транспортний;
2.3.4. історико-культурний;
2.3.5. природно-ресурсний;
2.3.6. екологічний (стан демографічної ємності);
2.3.7. територіальний;
2.3.8. туристичний і рекреаційний.

Продовження табл. 2.

<p>3. Виконання ландшафтного плану, що включає оцінку основних компонентів територіального комплексу, висновки про їх стан, заходи щодо охорони, можливості та умови використання:</p> <p>3.1. Оцінка компонентів:</p> <p>3.1.1. клімат і повітря;</p> <p>3.1.2. рельєф, геологічна будова і корисні копалини;</p> <p>3.1.3. водні ресурси;</p> <p>3.1.4. ґрунти і землекористування;</p> <p>3.1.5. рослинний і тваринний світ, біотопи;</p> <p>3.1.6. об'єкти культурної спадщини;</p> <p>3.1.7. ландшафти.</p> <p>3.2. Виконання оціночних карт, які включаються до складу графічних і аналітичних матеріалів проектного плану. Ці карти повинні містити опис можливого використання територій на перспективу.</p> <p>3.3. Опрацювання заходів по охороні природних компонентів, які мають враховуватися при встановленні режиму використання території області</p>
<p>4. Оцінка екологічної ситуації в області і розроблення карти існуючих планувальних обмежень, які діють на території області і пов'язані з геологічними та гідрогеологічними процесами, антропогенною діяльністю.</p>
<p>5. Виявлення основних конфліктів і основних проблемних ареалів на території області. Визначення "місії" області і основних напрямів її розвитку.</p>
<p>6. Підготовка пропозицій про формування моделі сталого еколого-збалансованого розвитку із виділенням блоків: економічного; соціального; територіального та екологічного.</p>
<p>7. Проведення СЕО проектних рішень</p> <p>7.1. Виконання попереднього варіанту проектного плану для проведення стратегічної екологічної оцінки.</p> <p>7.2. Опрацювання схеми розташування об'єктів, які розглядаються в СЕО.</p> <p>7.3. Проведення процедури СЕО.</p> <p>7.4. Підготовка звіту по СЕО</p>
<p>8. Завершення роботи</p> <p>8.1. Розроблення остаточного варіанту проектного плану.</p> <p>8.2. Виготовлення графічних матеріалів:</p> <p>8.2.1. Схема розселення з виявленням осей розвитку і центрів розселення.</p> <p>8.2.2. Природа, ландшафт і довкілля (оціночна карта).</p> <p>8.2.3. Схема планувальних обмежень (існуючих та проектних).</p> <p>8.2.4. Виготовлення додаткових схем, що обґрунтовують, ілюструють або деталізують прийняті проектні рішення (транспортне та інженерне забезпечення, розвиток рекреації, інженерні заходи тощо)</p> <p>8.3. Виготовлення текстових матеріалів.</p>

Висновки.

1. На сьогодні ландшафтне планування виходить далеко за межі природоохоронних функцій й стає важливим інструментом європейського еколого-орієнтованого просторового планування, що сприяє впровадженню принципів сталого, екологічно збалансованого розвитку території, й, у першу чергу, принципу «екологічного балансу».

2. Ландшафтне планування є інструментом:

- систематизації та цільового аналізу інформації про сучасний стан, значимість та чутливість природного середовища та ландшафтів до антропогенних впливів;

- оцінки земель та територій в широкому, геополітичному сенсі, включаючи перспективи їх використання сьогодні та на далеку перспективу.

3. Ландшафтне планування, як вид проектної документації:

- сприяє широкому залученню громадськості до вирішення нагальних питань розвитку територій та узгодженню конфліктних питань;

- інтегрує зусилля різних відомств та політиків, що приймають рішення на різних рівнях стосовно містобудівного освоєння територій і дає громадськості важелі контролю за виконанням природоохоронних зобов'язань;

- дозволяє інвесторам врахувати вимоги щодо освоєння територій і вчасно прийняти рішення щодо доцільності реалізації інвестиційних намірів, роблячи умови освоєння території прозорими і таким чином, створюючи інвестиційну привабливість території.

4. На етапі переходу України, як і всього світового співтовариства, до сталого, екологічно збалансованого розвитку є суттєва перевага виконання ландшафтного плану як окремого документу в якості підґрунтя для подальшого опрацювання документації з просторового планування, оскільки такий вид роботи допоможе завчасно сповістити про можливі помилки при прийнятті управлінських рішень з просторового розвитку територій й, враховуючи результати стратегічної екологічної оцінки, допоможе узгодити конфліктні питання із цілями сталого розвитку.

5. Підходи ландшафтного планування, що зачіпають проблеми взаємовідношення людини та оточуючого середовища (природи) на різних масштабних рівнях та в різних територіальних аспектах, конкретно розглядають локальні структури і більш всього сприяють реалізації поставлених загальних задач по створенню екозбалансованого середовища проживання. В зв'язку з цим, доцільно продовжити дослідження по впровадженню ландшафтних планів не лише в методику виконання робіт з просторового планування різного рівня (державного, регіонального, місцевого), але й розробити конкретні рекомендації по реалізації задач ландшафтного та просторового планування.

Результати як ландшафтного, так і просторового планування можуть ефективно впроваджуватись в життя лише за наявності чіткої нормативно-правової бази. Тому перспективними можуть стати дослідження щодо ієрархічності та взаємоув'язки документів з ландшафтного планування, що виконуються для документів з просторового планування різного рівня, в

частині визначення загальних принципів планування; вимог, що пред'являються до планів, механізмів підготовки, обговорення та прийняття планів з ландшафтного планування; визначення їх юридичного значення.

Бібліографічні посилання

1. Панченко Т.Ф. Ландшафтно-рекреаційне планування природно-заповідних територій. Монографія / Т.Ф. Панченко. – К: Логос, 2015. – 176 с.
2. Удовиченко В.В. Регіональне ландшафтне планування: теорія, методологія, практика: монографія / В.В. Удовиченко. - Київ: Принт-Сервіс, 2017. - 617 с. : іл.
3. Шищенко П.Г. Принципы и методы ландшафтного анализа в региональном проектировании. Монография / П.Г. Шищенко. – К.: Фитосоцицентр, 1999. – 284 с.
4. Основополагающие принципы устойчивого пространственного развития Европейского континента / Европейская конференция министров, ответственных за региональное планирование (СЕМАТ). – Совет Европы, 2000.
5. Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту. Переклад та розмноження за сприяння проекту «Інноваційні регіони СЕМАТ (Німеччина)», 2007. - 40 с.
6. Быстряков И.К. Территориальные аспекты устойчивого развития производительных сил / И.К. Быстряков // Сучасні пробл. архітектури і містобудування. –1998. – Вип. 3 '97. – С. 80-86.
7. Устінова І.І. Методологічні основи сталого розвитку еколого-містобудівних систем: дис. ... докт. арх. : спец. 18.00.01 «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури» / І.І.Устінова. – Київ КНУБА. – 484 с.
8. Ландшафтне планування в Україні / Л.Г.Руденко, Є.О.Маруняк, О.Г.Голубцов та ін.; під ред. Л.Г.Руденка. – К.: Реферат, 2014. – 144 с.: іл.
9. Методика інтеграції екологічної складової розвитку у просторове планування України (регіональний рівень) / Г.В.Айлікова, О.Г.Голубцов, Є.О.Маруняк, Ю.М.Палеха та ін.; під ред. Л.Г.Руденка. – К.: Реферат, 2016. – 76 с.: іл.
10. Одум Ю. Экология: в 2 т. / Ю. Одум. - М.: Мир, 1986. – 328 + 376 с.
11. Реймерс Н.Ф. Охрана природы и окружающей человека среды: Словарь-справочник. / Н.Ф. Реймерс.- М.: Просвещение, 1992. –318 с.
12. Дольник В.Р. Существуют ли биологические механизмы регуляции численности людей? / В.Р. Дольник // Природа. -1992. - № 6. - С. 3-16.
13. Гумилев Л.Н. География этноса в исторический период / Л.Н. Гумилев. - Л.: Наука, 1990. - 279 с.
14. Європейська ландшафтна конвенція. 2005. [Електронний ресурс] //

Режим доступу https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_154

15. Ландшафтное планирование и охрана природы. 2006: Немецко-русско-английский словарь-справочник.- Иркутск: Издательство Института географии им. В.Б.Сочавы СО РАН.

16. Білоконь Ю. М. Регіональне планування (теорія та практика) / Ю. М. Білоконь; за редакцією І.О. Фоміна. – К. : Логос, 2003. – 246 с.

17. Палеха Ю.М. Впровадження принципів ландшафтного проектування у містобудівну документацію на регіональному рівні / Ю.М. Палеха, Г.В. Айлікова // Досвід та перспективи розвитку міст України. – 2018. Випуск 32-33. Київ. Ін-т «ДІПРОМІСТО». - С. 26-33.

18. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку». 2018: [Електронний ресурс] // Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19>

19. Закон України «Про Генеральну схему планування території України». 2012: [Електронний ресурс] // Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3059-14>

д.арх., професор Устинова І.І., к.т.н., доцент Айлікова А.В.,
Київський національний університет будівництва та архітектури

ЛАНДШАФТНОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ КАК ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ОСНОВА ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО ПЛАНИРОВАНИЯ

Ландшафтное планирование является важным инструментом европейского пространственного планирования, который обеспечивает внедрение в территориальную политику принципов устойчивого развития. О необходимости проведения эколого-ориентированной ландшафтной политики говорится в Руководящих принципах устойчивого пространственного развития Европейского континента, в которых отмечено, что для успешного территориального развития необходимо «включение вопросов развития ландшафтов в пространственное планирование и отраслевые программы», а также «имплементация интегрированной политики, направленной на одновременную защиту, управление и планирование ландшафтов». Благодаря ландшафтному планированию происходит оптимизация отношений общества и природы в пределах конкретных территорий, которые, в свою очередь, рассматриваются как составляющие многоуровневой пространственной системы «население ↔ среда» локального, регионального, национального и транснационального уровня.

В связи с присоединением Украины к ряду международных соглашений и конвенций, связанных с вопросами перехода страны к сбалансированному,

устойчивому развитию, остро стоит вопрос о приведении, путем постепенной трансформации, действующего законодательства страны к основам и требованиям, действующим в Европейском сообществе. В аспекте указанного, актуальным становится вопрос использования руководящих экологических принципов по устойчивому развитию и инструментов по ландшафтному планированию в сфере градостроительства и землепользования. Кроме этого, исходя из опыта стран Европы, при выполнении работ по пространственному планированию целесообразно использовать и стратегическую экологическую оценку. На этапе перехода Украины, как и всего мирового сообщества, к устойчивому, экологически сбалансированному развитию, есть существенное преимущество выполнения ландшафтного плана как отдельного документа в качестве основы для дальнейшей работы над документацией по пространственному планированию, поскольку такой вид работы поможет заблаговременно предупредить о возможных ошибках при принятии управленческих решений по пространственному развитию территорий и, учитывая результаты стратегической экологической оценки, поможет согласовать конфликтные вопросы с целями устойчивого развития.

Ключевые слова: ландшафтное планирование; территориальное планирование; стратегическая экологическая оценка; устойчивое развитие; экологический баланс; демографическая емкость.

D.Arch, professor Ustinova I.I., PhD, associate professor Aylikova H.V.,
Kyiv National University of Construction and Architecture

LANDSCAPE PLANNING AS ECOLOGICAL BASIS FOR TERRITORIAL PLANNING

Landscape planning is an important tool for European spatial planning, that ensures the implementation of the sustainable development principles in territorial policy. The need for an environmentally-oriented landscape policy has been noted in the Guiding Principles for Sustainable Spatial Development of the European Continent, declaring that for successful spatial development it is necessary to ensure “the integration of landscape development into spatial planning as well as into sectoral policies”, as well as “the implementation of integrated policies aimed at simultaneously protecting, managing and planning landscapes.” Thanks to landscape planning, the relations of society and nature are optimized within specific regions, which, in turn, are considered as components of the multi-level spatial “population ↔ environment” system on local, regional, national and transnational levels.

In view of Ukraine's accession to a number of international agreements and conventions related to the country's transition to a balanced, sustainable development, there is an urgent need to bring the current legislation of the country, through a gradual transformation, to the fundamentals and requirements in force in the European Community. In this respect, the use of environmental guidelines on sustainable development and tools for landscape planning in the field of urban planning and land use is becoming topical. Based on the experience of European countries, it is also advisable to use strategic environmental assessment when developing spatial planning activities. At the stage of transition of Ukraine, as well as the entire world community, to sustainable, environmentally balanced development, there is a significant advantage of implementing the landscape planning as a separate document as a basis for further developing of spatial planning documentation, since this type of work will help to inform in advance about possible mistakes when making management decisions on spatial development of territories and, considering the results of strategic environmental assessment, will help to reconcile conflict issues with the goals of sustainable development.

Keywords: landscape planning; spatial planning; strategic environmental assessment; sustainable development; ecological balance; demographic capacity.

REFERENCES

1. Panchenko T.F. Landshaftno-rekreatsiyne planuvannya pryrodno-zapovidnykh terytoriy. Monohrafiya / T.F. Panchenko. – K: Lohos, 2015. – 176 s. (in Ukrainian).
2. Udovychenko V.V. Rehional'ne landshaftne planuvannya: teoriya, metodolohiya, praktyka: monohrafiya / V.V. Udovychenko. – Kyiv: Print-Servis, 2017. – 617 s. (in Ukrainian).
3. Shyshchenko P.H. Pryntsypy y metody landshaftnoho analiza v rehyonal'nom proektyrovanyy. Monohrafiya / P.H. Shyshchenko. –K.: Fytosotsyotsentr, 1999. – 284 s. (in Russian).
4. Osnovopolahayushchye pryntsypy ustoychyvoho prostranstvennoho razvytyya Evropeyskoho kontynenta / Evropeyskaya konferentsyya mynystrov, otvet-stvennykh za rehyonal'noe planyrovanye (SEMAT). – Sovet Evropy, 2000 (in Russian).
5. Kerivni pryntsypy staloho prostоровoho rozvytku Yevropeys'koho kontynentu. Pereklad ta rozmnozhennya za spryannya proektu «Innovatsiyeni rehiony SEMAT (Nimechchyna)», 2007. – 40 s. (in Ukrainian).
6. Bystryakov Y.K. Terrytorial'nye aspekty ustoychyvoho razvytyya proyzvoditel'nykh syl / Y.K. Bystryakov // Suchasni probl. arkhitektury i mistobuduvannya. –1998. – Vyp. 3 '97. – S. 80-86 (in Russian).
7. Ustinova I.I. Metodolohichni osnovy staloho rozvytku ekoloho-mistobudivnykh system: dys. ... dokt. arkh. : spets. 18.00.01 «Teoriya arkhitektury,

restavratsiya pam'yatok arkhitektury» / I.I.Ustinova. – Kyiv KNUBA. – 484 s. (in Ukrainian).

8. Landshaftne planuvannya v Ukrayini / L.H.Rudenko, YE.O.Marunyak, O.H.Holubtsov ta in.; pid red. L.H.Rudenka. – K.: Referat, 2014. – 144 s. (in Ukrainian).

9. Metodyka intehratsiyi ekolohichnoyi skladovoyi rozvytku u prostorove planuvannya Ukrayiny (rehional'nyy riven') / H.V.Aylikova, O.H.Holubtsov, YE.O.Marunyak, YU.M.Palekha ta in.; pid red. L.H.Rudenka. – K.: Referat, 2016. – 76 s. (in Ukrainian).

10. Odum YU. Ékologyya: v 2 t. / YU. Odum. - M.: Myr, 1986. – 328 + 376 s. (in Russian).

11. Reymers N.F. Okhrana pryrody y okruzhayushchey cheloveka srede: Slovar'-spravochnyk. / N.F. Reymers.- M.: Prosveshchenye, 1992. –318 s. (in Russian).

12. Dol'nyk V.R. Sushchestvuyut ly byolohycheskye mekhanyzmy rehulyatsiy chyslennosti lyudey? / V.R. Dol'nyk // Pryroda. -1992. - № 6. - С. 3-16 (in Russian).

13. Humylev L.N. Heohrafyya étnosa v ystorycheskyy peryod / L.N. Humylev. - L.: Nauka, 1990. - 279 s. (in Russian).

14. Yevropeys'ka landshaftna konventsyya. 2005. [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_154 (in Ukrainian).

15. Landshaftnoe planirovaniye y okhrana pryrody. 2006: Nemetsko-russko-anhlyyskyy slovar'-spravochnyk.- Yrkut-sk: Yzdatel'stvo Ynstitutu heohrafyy ym. V.B.Sochavy SO RAN (in Russian).

16. Bilokon' YU. M. Rehional'ne planuvannya (teoriya ta praktyka) / YU. M. Bilokon'; za redaktsiyeyu I.O. Fomina. – K. : Lohos, 2003. – 246 s. (in Ukrainian).

17. Palyekha YU.M. Vprovadzhennya pryntsypiv landshaftnoho proektuvannya u mistobudivnu dokumentatsiyu na rehional'nomu rivni / YU.M. Palyekha, H.V. Aylikova // Dosvid ta perspektyvy rozvytku mist Ukrayiny. – 2018. Vypusk 32-33. Kyiv. In-t «DIPROMISTO». - С. 26-33(in Ukrainian).

18. Zakon Ukrayiny «Pro stratehichnu ekolohichnu otsinku». 2018: [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19> (in Ukrainian).

19. Zakon Ukrayiny «Pro Heneral'nu skhemu planuvannya terytoriyi Ukrayiny». 2012: [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3059-14> (in Ukrainian).